

בס"ד

גיליון זה יוצא לאור
לעי"נ הרבנית **רחל אסתר** בת הרב יעקב זונדל ע"ה
עמדה לימין בעלה בהקמת ישיבות ובהעמדת תלמידים רבים
נלב"ע פורים דמוקפין תש"ס

שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת
מה מתקנים הקורבנות
ויקרא, שנת תשע"ט

בניית המשכן סיום תהליך גאולת ישראל

ספר ויקרא פותח בנושא הקורבנות, ומרחיב את הדיבור על סוגי הקורבנות השונים. המיקום של נושא זה, הוא הגיוני, שכן, לאחר שבסוף ספר שמות סופר על מעשה המשכן והקמתו, מצווה הקב"ה על משה את סדר עבודת הקורבנות. את הסיבה שמעשה המשכן נכתב בספר שמות ולא בספר ויקרא, ביאר הרמב"ן (בהקדמתו לספר שמות), מפני שספר שמות, נקרא "ספר הגלות והגאולה", והגאולה לא הסתיימה ביציאת מצרים, כמו שרבים סבורים, אלא רק לאחר שהסתיימה מלאכת המשכן ושרתה בו השכינה, הגיעה הגאולה האמיתית! בכמה מקומות מבאר הרמב"ן, שהשראת השכינה במשכן הייתה, כעין זו שהייתה בהר-סיני.

"וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו
בנסתר - וכמו שנאמר שם (לעיל כד, טז) 'וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינַי', וכתוב (דברים ה, כא) 'הֵן הִרְאֵנוּ ה' אֱ-לֹהֵינוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלוֹ', כן כתוב במשכן 'וְכָבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן' (לחלן מ, לד) והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו" והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני" (שמות כה, א).

ההסבר לכך הוא, שהסיבה שהקב"ה ברא את העולם הייתה, מפני שרצה לשכון בתחתונים, לכן נקרא האדם "צלם אלוקים", מפני, שהוא נברא ונבנה באופן שיוכל להיות משכן לשכינה. לאחר שאדם הראשון איכזב, וכך גם יתר עשרים הדורות עד אברהם, כרת הקב"ה ברית עם אברהם, שרצה בכל מאודו להיות משכן ומרכבה לשכינה. הקב"ה נתן לזרעו של אברהם, מעמד של אומה, כדי שהם יהיו "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו), כך אומר הנביא "עם זו יצרתי לי תהלתִי וְיִסְכְּרוּ" (ישעיה מג, כא). הרי לנו היגד מפורש, ששבעים האומות נועדו לעסוק ביישובו של עולם, בעוד, שישראל נוצרו לשם מטרה שונה, שהוגדרה מראש, והיא להודיע את

אלוקותו ותהילתו של הבורא ית', ולפרסם את כבוד מלכותו בעולם ולחנך את שבעים האומות, כפי שאכן יהיה לאחר ביאת המשיח. לצורך כך, ירדו לגלות מצרים וגם נגאלו ממנה. לכן, כשיצאו ממצרים ועדיין לא היה בקרבם משכן קבע לשכינה, לא יכלו להיקרא גאולים, כיוון שמטרת הגאולה טרם התממשה! אולם, כששרתה השכינה במשכן, הושלמה הגאולה. וכבר הארכנו לבאר (תצוה תשס"ט), שהמשכן היה תחנת ביניים, שתכליתה, כדי להשרות את השכינה בתוך כל אחד מישראל, אשר נועד להיות צלם אלוקים אמיתי.

מטרת הקורבן היא, התקרבות המקריב לבורא עולם

אולם, כאן עלינו להתמודד עם שאלה קשה, לשם איזו מטרה ציווה הקב"ה על הקרבת הקורבנות? להבדיל אא"ה בין קודש לחול, אצל עובדי האלילים לסוגיהם השונים, מקובלת התפיסה, שהאליל לו הם סוגדים, צריך את הקורבנות שמקריבים לו, והוא נהנה מהם מאוד, בין אם אלה קורבנות של בעלי חיים, או אף קורבנות – אדם. אנו מוצאים גישה זו, בכל קצווי תבל, גם בקרב עמי אפריקה, גם בקרב שבטים השוכנים במקומות הנידחים ביותר.

גם בקרב עם ישראל היו כאלה, שטעו ודגלו בתפיסה זו, 'מכלל לאו אתה שומע ה'!' (רש"י שמות כח, לה) הוא כלל יסודי בתורת ההיגיון, מתוך דברי הנביאים המוכיחים את ישראל, שאין לראות בקרבנות מטרה עצמית, שומעים אנו שאכן, רבים בעם ישראל חשבו שיש בהבאת הקורבן מטרה עצמית, החשובה אף ממילוי ציווי ה'. ונפתח בדברי שמואל הנביא, שהוכיח את שאול המלך: "הֲחִפֵּץ לָהּ בְּעֹלֹת וּזְבָחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שֹׁמֵעַ מִזְבֵּחַ טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֻלָּב אֵילִים" (שמואל א. טו, כב). הרי מכאן, ששואל סבור היה, שיש צדק בדברי העם, שהבאת קורבנות חשובה מאשר לשמוע בקול ה'. כך גם הנביא ישעיה המוכיח את העם: "לָמָּה לִּי רֹב זְבָחִיכֶם וְגו'. רַחֲצוּ הַזֵּכֹּר הַסִּירֹו רֵעַ מֵעֲלֵלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינֵי חֲדָלוּ הָרָע" (ישעיה א. יא. טז). גם הנביא ירמיהו, מוכיחם בשפה קשה: "עֲלֹתֵיכֶם לֹא לְרָצוֹן וּזְבָחֵיכֶם לֹא עֲרָבוּ לִי" (ירמיהו ו, כ). ומאידך, ישנן קטעים בהם משבח הנביא את הקורבנות. גם בתהלים מוצאים אנו, התייחסות שלילית לקרבנות: "אִם אֶרְעֵב לֹא אֶמַּר לָךְ כִּי לִי תֵּבֵל וּמְלָאָה: הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר אֲבִירִים וְדָם עֲתוּדִים אֶשְׁתֶּה"!! (יב-יג).

וההסבר הוא, שאם האדם יודע שהחטא פגם את נפשו, והוא התחרט על המעשה באופן אמיתי וכנה, ויודע שהקורבן שהקב"ה מוכן לקבל ממנו הוא חסד מיוחד, שהקב"ה גומל עמו כדי שיוכל לתקן את נפשו וכל שאיפתו היא, להתקרב חזרה להקב"ה הרי קורבנו רצוי. אולם, אם הוא לא התחרט על חטאו, אבל, מאחר

והוא מפחד מעונש שיבוא עליו, לכן הוא רוצה לרצות את השיי"ת, בכדי שלא יענישנו, הרי על קורבנו אומר הנביא: "זָבַח רְשָׁעִים תִּזְעָקָה" (משלי כא, כז).
גם המהר"ל מתייחס לטעותם של אנשים, בעלי חשיבה שטחית, שאור התורה לא האיר אל חשכת חשיבתם:

"בני אדם אשר לא ידעו דברי תורה, חושבים כי כאשר האדם חוטא לפני ה' במעשיו וחייבה התורה להביא קרבן, אותו קרבן הוא כמו דורון שבשביל זה יכפר לו הקב"ה, כמו אדם שחטא למלך בשר ודם ומביא דורון אליו לרצותו, וכך מביא קרבן אל הש"י לרצותו... אבל ח"ו לומר כך, שיהיה הוא יתברך מקבל דורון ומכפר לו. רק הקרבן הוא הקרבתם אל הש"י אשר הוא מביא אליו הקרבן. כמו שמורה לך שם קרבן" (ח"א שבועות, דף יב, ב. ד"ה ואמר).
נמצאנו למדים, שהקורבן הוא אמצעי כדי לקרב את האדם לבורא, ולא לצורך הבורא! אולם, כפי שאנו רואים, את רוב רובם של הקורבנות, מביא האדם לאחר שהוא חטא בשוגג. עלינו להבין אפוא, למה לאחר החטא צריך האדם להביא קורבן. הרי למעשה לא הייתה לו כוונה רעה, אלא, שמחוסר זהירות, ומתוך טעות, נמצא שאכל חֵלֶב, מפני שסבור היה שזה שומן, וזאת מפני, ש הם ממש דומים זה לזה! אם כן, על איזה מעשה רע עליו להתכפר?

על מה ולמה מביאים קורבן?

כתב הרמב"ן (הקדמה לויקרא): "צוהו בקרבנות ובשמירת המשכן שיהיו הקרבנות כפרה להן ולא יגרמו העונות לסילוק השכינה".
נמצאו למדים מדבריו שני יסודות: א. החטא גורם לסילוק השכינה. ב. בכוח הקורבן לתקן זאת, ולהחזיר את השכינה על מקומה.
ועוד הוסיף: "נפש כי תחטא בשגגה בעבור היות המחשבה בנפש, והיא השוגגת, הזכיר כאן נפש: וטעם הקרבנות על הנפש השוגגת, מפני שכל העונות יולידו גנאי בנפש והם מום בה, ולא תזכה להקביל פני יוצרה רק בהיותה טהורה מכל חטא... ולכן הנפש השוגגת תקריב קרבן שתזכה לקרבה אל הא-להים אשר נתנה ובעבור זה גם כן הזכיר נפש" (שם ד, ב).
הרי שהחטא יוצר מום בנפש, ולכן היא מנועה מלהיות משכן להשיי"ת, הקורבן מרפא ומתקן את המום הנפשי, ואז מתאפשרת שוב השראת השכינה באותו אדם.

ועדיין דבריו של הרמב"ן טעונים ביאור. הלוא, חטא הוא מעשה שנעשה בשוגג, בניגוד לעוון שהוא מעשה שנעשה במזיד, ולפסע שהוא מעשה שנעשה מתוך מרד בהקב"ה. אם כן, למה מעשה עבירה שנעשה בשוגג, "יוליד גנאי בנפש"? ב"שער הגמול" כתב הרמב"ן: "הרי שאכל חלב בשוגג נקרא חוטא, שכן קראתו התורה בכל מקום. ומהו חטאו, שלא נזהר בעצמו ולא היה ירא וחרד אל דברי המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה עד שיבדוק יפה יפה, ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזרותיו של הקב"ה. ועל דרך הזו הוא טעם חטא השגגה בכל התורה".

וכן כתב הרמב"ם: "שהשוגג היה לו לבדוק ולדקדק, ואילו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא היה בא לידי שגגה, ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואחר כך יעשה צריך כפרה" (ה'י' שגגות פ"ה, ה"ו).

ביאור דבריו: הבה נניח, שאדם אכל חלב בשוגג, מפני שסבור היה, שזה שומן, מפני שבמראה החיצוני, לא ניתן להבדיל בין שני סוגי השומן. החלב האסור באכילה נקבע, לפי מיקומו בגופה של הבהמה. אילו היה הולך אותו אדם וחוקר ודורש היטב, מה מקור השומן שלפניו, ודאי היה מתברר לו, שזה חלב ואיסור חמור לאוכלו. נשאלת השאלה, למה באמת לא השקיע מאמץ לבדוק את מקור שומן זה? התשובה היא, מפני שהדבר לא נראה לו מספיק חשוב. שהרי, אילו היה מונח לפניו מאכל מסוים, שיש ספק לגביו, אם הוא מכיל רעל, האם היה מעיז אותו אדם לאכול את אותו מאכל?! אין לנו כל ספק, אותו אדם לא היה אוכל מאכל שיסכן את חייו, ואף אם ערכו רב ביותר, היה משליכו לפח האשפה. הווי אומר, שהאיסור שהתורה אסרה את המאכל, ועונש הכרת הצפוי לנפש, מאכילת אותו מאכל, אינם מספיק חשובים, רציניים, אמיתיים ואמינים בעיניו! לכן, עליו להביא קורבן, שבכוחו לתקן את הפגם שבנפשו. אדם שנפשו שלימה ומחוברת עם בוראה, מצויה בליבו אמונת אומן, באמיתות המוחלטת של איסורי התורה והעונשים הנגזרים על עובר העבירה. אותו אדם – שכדברי הרמב"ם – "שלא טרח בדרישה ובחקירה", מגלה בכך שיש מסך שמבדיל בינו לבין אלוקים, שהלך והתעבה עם ביצוע מעשה העבירה. זהו אותו "גנאי בנפש" שהזכיר הרמב"ן.

הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, איפשר לחוטא בשוגג להביא קורבן, אשר על ידי הקרבתו ייווצר כוח, שיתקן את הפגם בנפש, יסלק את המחיצה בינו לבין אלוקים, ויקרב אותו חזרה כפי שהיה מצבו בטרם החטא.

חטא יוצר פגם בשני מישורים

והנה, כל מעשה עבירה, מורכב משני חלקים. מהתנהגות סוררת ומבישה כלפי מלכו של עולם, לפן זה של החטא, מודע האדם בין אם הדבר נעשה במזיד, ובין אם המעשה נעשה בשוגג. החלק השני, הוא התוצאה הנגרמת על ידי החטא בנפש האדם. פן זה של המעשה, אינו ידוע ומוכר לאדם, ברם, המאמין בדברי הנביאים ובמאמרי החכמים ז"ל, מבין, שהוא יצר מצב קשה לנפשו. מכאן, שיש על האדם כעת שתי משימות, האחת – לעשות פעולות מסוימות, אשר תחזרנה לו את תום אמונתו, ובד בבד, תרפאנה את נשמתו הפגומה. הקרבת הקורבן, מתקנת את שני החסרונות.

"כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לא-להיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו... ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם... " (רמב"ן ויקרא א, ט).

וכך כתב גם "בעל העקדה" כי עיקר הדבר היה למען יכנע לבב החוטא, בראותו זביחת בעל-החיים ההוא וניתוחו ושרפתו. ואמור יאמר: **הן כל אלה הדברים היו ראויים ליעשות בגופי ובאברי על אשר חטאתי וישר העויתי**, ואז יכנע לבבו הערל וישוב אל ה' וירחמהו. ובחר השם יתברך בהיעשות הדברים ההם בבעל חי ההוא על דרך כי אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות ולבעל חי נחשב הוא.

אולם, לאחר שציטט רבינו משה אלשיך ז"ל את דברי "בעל העקדה" הקשה עליו (א, ג): "הנה לפי זה גם על המזיד היה ראוי שיביא קרבן ויתכפר, כי על המזיד הוא אשר אמרו שנכנס באדם רוח שטות". ולכן, הוא נותן הסבר נוסף:

"והנה הן האדם היה כאחד ממלאכי השרת אם לא יחטא ואשם, כי יהיה קרוב אל ה', כי נשמתו דבקה בו יתברך גם עודנו בחיים חיותו, ואין דבר מפסיק בינו לבין אביו שבשמים כנודע. אך בהעוותו, יבדיל, כדבר שנאמר (ישעיה נט, י) **כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין א-להיכם**. נמצא החוטא מתרחק מאתו יתברך. ולא זה בלבד, כי אם גם מן העון יבא ויעשה מלאך רע

המקטרג עליו תמיד, עד המס ימס על ידי תשובה הראויה כנודע. וגם רוחו ונשמתו ינקו מן טומאת העון, חלאת טומאה, המתייחסת אל טומאת המשחית אשר ברא בהעוותו... על ידי הקרבן **כי על כן יקרא כה, על שם שמתקרב בעליו אל ה'**. ולהיות שהמשחית אשר ברא בהעוותו מעכב, צריך עשות אופן מחה ימחה את זכר המשחית ההוא, על ידי תשובה ווידוי בסמיכה ובשחיטה, ואז יתוקן אשר עוות ויתקרב אליו יתברך. והדבר הזה הוא הנתקן על ידי הקרבן, **בהיות החטא בלתי גדול מנשוא וגו' "**.

תמצית דבריו כך הם: כל מעשה של האדם בנוי ממחשבה וממעשה. בשעה שהאדם שוגג, יש אמנם, כפי שראינו יש **פגם במחשבתו**, חוסר הזהירות והזלזול בציווי ה', אבל, הפגם בנפשו מועט הוא. והמחיצה שנוצרה בינו לבין הקב"ה דקה היא. מאחר והוא גם עשה מעשה, הרי שיצר מלאך רע, אולם, מאחר ושוגג היה, הרי שגם הוא 'מלאך רע קטן', יחסית. על כן, מספיקה הקרבת קורבן יחד עם התשובה הקודמת לו והנלוות אליו, כדי לסלק את המסך המבדיל בינו לבין הקב"ה, לקרבו חזרה למצבו הקודם, ובו זמנית גם 'לחסל' את המלאך הרע.

אולם, אם החטא נעשה במזיד, הרי שהן המחיצה שנוצרה בינו לבין אלוקים, והן המלאך הרע שיצר, גדולים הם מכדי שיסולקו על ידי קורבן. ויאלץ האדם לקבל ייסורים, כדי לתקן את מה שעיוות. וכך רמזו רמב"ן והאלשיך הק', כשאמרו, שבמעשה הקורבן יש יסוד גדול על דרך הסוד.